

נייר עמדה - הדרת נשים והפרדה מגדרית במרחב הציבורי

בתמצית: פרקטיקות של הפרדה בין המינים פוגעות באנושות בעקרון השוויון והכבוד ועומדים בניגוד לערכים הדמוקרטיים עליהם מבוססת שיטת המשפט שלנו. יש למנוע פרקטיקות של הדרת נשים והפרדה בין המינים במרחב הציבורי, למעט במקרים חריגים ומצומצמים ביותר הנוגעים לצנעת הגוף והפרט (חופי רחצה, בריכות שחיה), למוסדות דת (בתי כנסת) ולזכות ההורים לחנך את ילדיהם במוסדות חינוך נפרדים.

רקע

- הדרישה בקרב גורמים בקהילות חרדיות להפרדה מגדרית במרחב הציבורי היא דרישה חדשה יחסית, שבא לידי ביטוי ראשון רק בשנת 1997 בהקשר של קווי המהדרין, פרקטיקה שנולדה על ידי גורמים קיצוניים וחרף התנגדותם של רבים בקהילות החרדיות. ברוב המקרים מדובר ב"מסורת מומצאת" שלא התקיימה בארץ עד לפני שני עשורים ושלא מתקיימת באף ריכוז יהודי אחר בעולם.
- מגמות השילוב (המבורכות) של חרדים בחברה הישראלית הביאו למיסוד ההפרדה בין המינים בגופים חדשים - תכניות אקדמיות, יחידות בצבא והכשרות מקצועיות. אולם ההפרדה אף פעם לא נשאר תחומה ומצומצמת - השפעתה מקרינה על כלל הנשים בחברה הישראלית. כך, מרצות באוניברסיטאות ובמכללות מופלות תעסוקתית כי אינן יכולות ללמד גברים, וחיילות מופלות וכבוד האדם שלהן נפגע כשהן מושארות בטרמפיאדה, אם בהסעה הצה"לית יש חרדים.
- אירועי השבועות האחרונים סביב מגיפת הקורונה מדגימים היטב כי אין בסיס לתפיסה לפיה ניתן להתייחס לנורמות בקרב החברה החרדית כנורמות פנימיות התחומות לציבור החרדי ואינן משפיעות על הציבור הכללי. התנהלות הציבור החרדי משפיעה על הציבור הישראלי כולו. כך גם ביחס להדרת נשים: ניסיון השנים האחרונות מדגים כי הפרדה שזוכה לסובלנות בנימוק שהיא מותרת רק בקרב הקהילה החרדית - אינה תחומה לציבור זה אלא תמיד מתרחבת לציבור הכללי.
- דרישות ההפרדה אינן מקובלות על כלל הציבור החרדי. יש מגוון דעות בציבור הזה שלא באות לידי ביטוי פומבי. הדעות שנשמעות הן בד"כ הדעות הקיצוניות ביותר שתומכות בהפרדה והדרה.
- התגובה האוטומטית של המדינה תמיד היתה של קבלה של הדרישות הקיצוניות מבלי לבדוק את העניין - לפחות עד דו"ח היועץ המשפטי לממשלה בשנת 2013 - וגם בשנים האחרונות בהקשרים שונים.
- ההנהגה החרדית תמיד טוענת שללא הפרדה הציבור החרדי לא יצרוך שירותים כמו אוטובוסים, קופות חולים, תחנת רדיו וכו'. אך המציאות מראה שברגע שהמדינה מסמנת את הגבול ומבהירה שהפרדה והדרה אינן חוקיות - הציבור החרדי מקבל זאת ומשתף פעולה ואפילו מעדיף מצב של שוויון על פני הדרה (למשל - אחרי שנפסק כי יש חובה להשמיע נשים בתחנת הרדיו "קול ברמה", עלו שיעורי ההאזנה בתחנה).

הנזקים של הדרת נשים:

1. ולנו בעד שילוב הציבור החרדי בחברה - בצבא ובשוק התעסוקה - אבל זה לא יכול לבוא על חשבון נשים. אם נגיע בסופו של דבר לשילוב משמעותי בחברה, אבל החברה כבר לא תהיה חברה שוויונית ומכבדת כלפי נשים - הנזק רב על התועלת.

2. דוח היועץ המשפטי לממשלה בנושא הדרת נשים משנת 2013 קבע "אין באפשרותנו לתמוך בעמדה לפיה נוכחותן של נשים ... במקום מסוים מהווה פגיעה ברגשות דתיים העולה על רף הסיבולת המצופה מכל אדם במדינת ישראל. מסקנה זו עומדת בניגוד להוויית החיים הבסיסית ביותר במדינת ישראל. הסובלנות ההדדית בה מצויים הכל אינה סובלת חוסר סובלנות קיצונית כלפי עצם השתתפותן של נשים בחיי היום יום."
3. הטענה שניתן להפריד בין מרחב חרדי שבו תישמר הפרדה, לבין מרחב עליו יחולו עקרונות השוויון והכבוד לא ישימה (ראו למשל המקרה של בית שמש) ולא נכונה קונספטואלית - צריך לוודא שזכויותיהן של נשים נשמרות בכל מקום במדינה. זה עקרון שאי אפשר להתפשר עליו.
4. כאשר יש אופציה נפרדת ואופציה שוויונית - לציבור החרדי אין באמת אופציה אלא לעשות שימוש באופציה הנפרדת - וזה מחזק את הקונספציה שוויונית - לציבור החרדי בעד הפרדה למרות שזה לא בהכרח כך.
5. בדיוק כמו שלא היינו מוכנים לקבל הפרדה עדתית או הפרדה גזעית במרחב הציבורי (באוטובוסים, במטוסים, באירועים) כך אסור לקבל את ההפרדה המגדרית (אלא בחריגים מצומצמים הקשורים לצנעת הגוף והפרט, לתפילה בבתי כנסת או לזכויות הורים לחנך את ילדיהם בהפרדה).
6. הפרדה והדרה של נשים מובילה בהכרח לפגיעה משמעותית בייצוג של נשים מקבוצות שונות בחברה במוקדי קבלת החלטות, ובאופן מיידי גם לצמצום במענה של צרכים של נשים מקבוצות אלה שאינם נשקלים בקבלת ההחלטות, כגון הגנה על נשים מכל סוגי האלימות.

עדויות על הדרה והפרדה:

- מ' היא חרדית מלידה מבני ברק שחלמה תמיד להגיע לקורס צוערים. כך היא מספרת: "תמיד רציתי להשתתף בקורס של 'צוערים למדינה'. באתי לערב הסברה לתכנית 'משפיעים' - חרדים בשירות המדינה. הרושם כל כך זיעזע אותי: דיברו לנשים חרדיות כאילו הן מפגרות. כיתה טיפולית. בניגוד מוחלט למה שקורה בצוערים לשירות המדינה ממש ניסו לשכנע אותן. זה נכון גם לגבי הרמה שהייתה בתכנית עצמה. אם תנאי הקבלה מלאים בהקלות, הרי ברור שזה ישפיע על ההשתלבות של הבוגרים בעבודה. מראש מיעדים אותם לתפקידים פחותים.

בחברה החרדית קורים תהליכים וחשוב להבין אותם. ב-20 שנה האחרונות החברה החרדית חווה תהליך של הסתגרות. התהליך הזה מקבל גושפנקא מהממסד החרדי: ערים לחרדים, בניה רק בבני ברק, וגם מצד האנשים – שלא רוצים להתערבב ושומרים על ילדיהם. כשהמדינה נותנת לזה גושפנקא יש כאן בעיה מאד עמוקה. תהליך לא נכון לנו כחרדים! אותו הדבר עם הפרדה.

אני מבינה הפרדה בבתי"ס, אבל כשמתחילים להפריד בעולם התעסוקה עושים עוול לחרדים ולחילונים. לגברים חרדים יש מקומות מפגש שלהם שלנשים אין. הם מתפללים יחד, נפגשים במקווה ועוד. כך הם קושרים קשרים. הם מנהלים את העולם ואני לא שם ולא אהיה שם אף פעם. אז, שוב, כשהמדינה משתפת עם זה פעולה, ובמקום לגרום לנו - גברים ונשים חרדים לשבת יחד, היא מוציאה אותנו החוצה, היא מאשררת את העליונות שלהם. כשיושבים במעגל משותף – גברים לומדים שיש נשים חרדיות חזקות. זו אפשרות לתיקון של ראיית עולם על נשים. גברים חרדים לא פוגשים גברים במרחב הציבורי, אלא רק בפרטי. ואם המדינה עוזרת לזה – היא מאשררת את תפיסת עולמם.

אם בונים תכנית שנקראת משפיעים זה כדי שחרדים וחרדיות יגיעו לעמדות כוח. חלק מלהיות משפיע זה הקשרים שלך והיכולת שלך להשפיע באמצעותם. אם יש הפרדה – לקחו ממני את יכולת ההשפעה שלי ואת הקשרים שלי. אם אני יושבת בכיתה עם בחור שבעתיד יהפוך למשפיע – זה נהדר, ואני הופכת לקונקשן חשוב שלו ולהפך.

מי שלא רוצה ללמוד במעורב שלא יבוא. למי אתם פונים? אם קוראים לתכנית "משפיעים" ורוצים שחרדים וחרדיות ישתלבו בתפקידים מרכזיים, הרי מניחים מראש שמי שלא מסוגל לצאת מהקופסא, לא ישפיעו לעולם! איך הם יהפכו משפיעים ככה?"

- לשדולת הנשים בישראל הגיעה עדות של גבר חרדי, נקרא לו ע', תושב פרדס כץ, שבכל פעם שהוא נתקל בהפרדה לא מוצדקת הוא מעיד עליה. כך, הוא סיפר על כמה אירועים בעייתיים, בהם ההפרדה פגעה בו אישית, באשתו ובביתו:

המרכז הרפורמי לדת ומדינה, שדולת הנשים בישראל, ויצ"ו, נעמת, חדו"ש לחופש דת ושוויון, מרכז רקמן, איתך-מעכי משפטניות למען צדק חברתי, נשות הכותל, שתי"ל – הקרן החדשה לישראל, האגודה לזכויות האזרח, הפורום החילוני, כולן

1. שידור הילולת מירון בל"ג בעומר בהפרדה מגדרית - לטענתו, רצה לשבת עם אשתו, באירוע שכולו הנאה ופנאי, אך בין הגברים לנשים נמתחו יריעות הסתרה.
 2. הרצאה בנושא חינוכי שאמורה הייתה להיערך ביישוב, נערכה בהפרדה מגדרית. משפחות שונות, להן ילדים עם בעיות, שרצו לקבל את המידע, נאלצו להתפצל, וכך במקום לשבת יחד, להאזין ולשתף זה את זה במחשבות לגבי ילדיהם המשותפים, נאלצו לשבת בנפרד.
 3. עדות נוספת שהגיעה לשדולת הנשים בישראל, מר', אישה חרדית שגרה באותו הזמן בירושלים. ר' התגרשה מבעלה לפני מספר שנים, ומגדלת את שלושת ילדיה פחות או יותר בכוחות עצמה. הפרדה מגדרית בפעילויות פנאי לילדים - תופעה שהפכה שכיחה בשנים האחרונות, מאלצת אותה להפסיד פעילויות אלה, או לשלוח את ילדיה עם אנשים אחרים. בהיותה אם חד הורית, היא לא יכולה לשלוח את בנה יחד עם שתי בנותיה, או להגיע בעצמה עם בנה - למשל לספריות מופרדות.
- בשנה האחרונה פורסמו מספר מקרים של עיריות שתכננו לקיים כנסי הסברה להורים לילדים בעלי צרכים מיוחדים בציבור החרדי, בשיתוף גורמים ממשלתיים (כגון הביטוח הלאומי או משרד העבודה). הורים שהוזמנו לארוע זעמו ואמרו "כשיש לך ילד עם אוטיזם, את והאבא עובדים יחד כצוות.. אין דבר כזה שאת יושבת שצד האחד של המחיצה והוא בצד השני. אנחנו צריכים להתייעץ, לרשום לעצמנו נקודות, לשאול אחד את השני אם עשינו הליך כזה או אחר. למה להפריד בינינו?"
 - במהלך ניהול העתירה בבג"ץ נגד ההפרדה המגדרית באוטובוסים הגיעו למרכז הרפורמי פניות של נשים חרדיות שהתנגדו להפרדה ולכך שהן חייבות לשבת בחלק האחורי של האוטובוס - אבל לא יכולות לצאת נגד ההפרדה בפומבי מחשש שיבולע להן. אותן נשים הביעו תמיכה במאבק שניהלנו עבורן.
 - בתביעה הייצוגית נגד תחנת הרדיו החרדית "קול ברמה" העידו נשים חרדיות שיצאו כנגד המצאת החומרות שנועדו להשתיק נשים וניסו לייצר מציאות שבה נשים לא קיימות ואין להן דעה שראוי לשמוע. הנשים ציינו שההדרה המוחלטת של נשים מהשידורים בתחנה גרמה להן לתחושה פוגענית ומשפילה של חוסר ערך, התאיינות והתבטלות והתנהלות זו של התחנה חיזקה את המצב שבו השתקת נשים הפכה לסימן היכר של החרדיות.

יש אלטרנטיבה

1. מחקרה של ד"ר נטע ברק קורן על ההפרדה באקדמיה ורצונותיהם של הסטודנטים החרדים הוכיח כי המציאות שונה בתכלית ממה שמוצג לנו על ידי בעלי אינטרסים שונים. רק 44% מהחרדים המעוניינים בלימודים אקדמיים הגדירו את **מגדר הסטודנטים לכיתה** כשיקול מרכזי עבורם, 23% בלבד הגדירו כך את ההפרדה המגדרית בקמפוס בכללותו, ורק 16% הגדירו את מגדר המרצה כשיקול מרכזי. [כאן](#) ניתן לקרוא את המחקר כולו. ברור, לכן, כי חייבות להיות אלטרנטיבות למצב הנוכחי.
2. הפרדה המגדרית בהשכלה הגבוהה היא דוגמה מצוינת לכך שלא באמת נבדקה שום אלטרנטיבה. מי שיזמו אלטרנטיבה משל עצמם, הם למשל, האוניברסיטה העברית, אוניברסיטת תל אביב והטכניון: במוסדות אלה הוחלט לאפשר לחרדים ללמוד במכינה מופרדת, ולשלב אותם, תוך תמיכה אקדמית וחברתית חזקה, בתכניות הקיימות. ההפרדה במכינה נובעת לא מטעמי צניעות, אלא מהפערים ברקע הלימודי בין גברים לנשים החרדים. תמיכה מוגברת ברמה הלימודית אוריינית היא הבסיס החשוב ביותר לשילוב החרדים והחרדיות במוסדות הכלליים, ולא ההפרדה המגדרית. (בהשראת הדברים שכתובים באתר [חרדים להשכלה](#)).
3. עקב מגיפת הקורונה, עברו בשבועות האחרונים גם בתכניות האקדמיות לחרדים להוראה מרחוק באמצעות האינטרנט, וזאת חרף התנגדות ארוכת שנים לשימוש באינטרנט, בוודאי מן הבית. זו דוגמה לכך שנורמות של אסור ומותר, גם בעולם החרדי, הן דינאמיות ורגישות למה שאפשרי וזמין.
4. כפי שנפסק בבג"צ האוטובוסים, הפרדה, במידה שהיא באמת רצון אוטונומי של ציבור מסוים, יכולה וצריכה להיעשות באופן וולונטרי. כך, במופעי בידור, פעילויות פנאי לילדים, או כל אירוע אחר, ציבור חרדי, ברצונו יכול לעמוד באופן נפרד, ומבלי שההפרדה תכפה על אף אחד או אף אחת.

אנו קוראות לכם לעמוד על משמר זכויותיהן של הנשים, לוודא כי הממשלה תפעל כנגד פרקטיקות של הדרת נשים ולהתנגד לכל יוזמה שתבקש להפוך הפרדה מגדרית ללגיטימית.